

In the name of Allah, the compassionate, the merciful
به نام خداوند بخشنده مهربان

سرشناسه: عباسی، مرتضی، ۱۳۵۶ اردیبهشت
عنوان و نام پدیدآور: تطورات سیاسی - مذهبی علویان ترکیه / مرتضی عباسی
مشخصات نشر: قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۴۰۰
مشخصات ظاهری: ۳۴۱ ص: مصور، نمونه
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۱۵-۰۷۳-۹
یادداشت: چاپ دوم: ۱۴۰۲
یادداشت: کتابنامه: ص [۳۳۵] - ۳۴۱: همچنین به صورت زیرنویس
موضوع: علویان -- ترکیه -- تاریخ
شناسه افزوده: جامعة المصطفی العالمية. مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ
رده بندی کنگره: ۳/۴۳۸DR
رده بندی دیویی: ۱/۹۵۶
شماره کتابشناسی ملی: ۸۷۸۱۲۱۱
مرجع تولید: مجتمع آموزش عالی امام خمینی ﷺ
این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است

BP1213.j3

تطورات سیاسی - مذهبی علویان ترکیه

مؤلف: مرتضی عباسی

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

● شمارگان: ۵۰۰

● چاپ: چاپخانه دیجیتال المصطفی ﷺ

مراکز پخش

◀ ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجنتیه)، نبش کوچه ۱۸ تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴

تلفکس: (داخلی ۱۰۵) / +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۵

◀ ایران، قم، بلوار محمد امین، سه راه سالاریه تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۲۱۳۳۱۰۶

📍 pub_almustafa

🌐 pub-almustafa.ir

✉ miup@pub.miu.ac.ir

باسپاس از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثریاری رساندند.

● ناظر چاپ: ایوب جمالی

● مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری

● مدیر انتشارات: مصطفی نوبخت

همه حقوق برای ناشر محفوظ است

تطوّرات سياسى - مذهبى علويان تركيه

مرنضى عباسى

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی، فراروی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پایبندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این رو، مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و اندیشه‌های ناب و ژرف، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری علیه السلام می‌باشد.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی، اقتضا دارد که دانش پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم، با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند، گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

بالندگی مراکز آموزشی، درگرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و پژوهشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه، نشاط علمی مراکز آموزشی و پژوهشی را در پی دارد. «جامعة المصطفی علیه السلام العالمية» به‌عنوان بخشی از این مجموعه، که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام

فهرست

- مقدمه ۹
- علویان ترکیه ۱۳
- تطورات سیاسی - مذهبی علویان ترکیه ۱۷
- نگرش علویان نسبت به حکومت و تاریخ سیاسی قبل از حکومت عثمانی ۱۸
- فصل اول: گرایش‌های سیاسی علویان بعد از ظهور حکومت عثمانی ۲۱
- شکل‌گیری بکتاشی‌گری ۲۱
- دو فرضیه در مورد حاجی بکتاش و طریقت او ۲۱
- فرضیه سنی بودن حاجی بکتاش و بکتاشیان ۲۶
- فرضیه مصادره شخصیت حاجی بکتاش و سنی‌سازی بکتاشیان ۳۵
- تاریخ نفوذ تشیع به بکتاشی‌گری ۳۷
- تاسیس ینی چری‌ها ۴۰
- ورود ینی چری‌ها به اجاق بکتاشی ۴۵
- شکل‌گیری علویان قزلباش و احساس خطر عثمانی‌ها ۵۶
- شروع قتل عام قزلباش‌ها قبل از چالدران ۶۱
- قیام‌های قزلباش‌ها بعد از چالدران و ادامه فشار عثمانی‌ها ۶۸
- نقش ینی چری‌ها در شروع نبرد چالدران ۷۴
- نقش ینی چری‌ها در شکست شاه اسماعیل ۷۸
- علل سقوط ینی چری‌ها (شاخه نظامی بکتاشیان) ۸۳
- روش‌های عثمانی برای مهار علویان ۱۰۷

- ۱۰۸ حفظ نام حاجی بکتاش و مبارزه با نام شاه اسماعیل و قزلباش گری
- ۱۱۳ وارد یا حفظ کردن نام صوفی های سنی در فرهنگ بکتاشی
- ۱۲۳ خواجه احمد یسوی و یسویه
- ۱۲۸ خواجه یوسف همدانی
- ۱۳۷ فصل دوم: مواضع سیاسی علویان بعد از سقوط عثمانی ها
- ۱۳۸ ظهور آتاترک و شدت یافتن ملی گرایی و ائتلاف آتاترک و علویان
- ۱۴۷ گرایش علویان به حکومت سکولار و علل آن
- ۱۵۰ عدالت خواهی در سایه سکولاریزم
- ۱۵۴ دفع خطر تکفیریان در سایه سکولاریزم
- ۱۵۹ دم زدن برخی علویان از دموکراسی و سوسیالیست و امانیسم و...
- ۱۶۲ سوء استفاده برخی جریان ها از این اصطلاحات
- ۱۶۷ گرایش علویان به سمت انقلابی گری شیعه
- ۱۷۳ روش های دفع خطر گرایش علویان به سمت شیعه
- ۱۷۳ ایجاد بحران هویت در علویان ترکیه
- ۱۷۴ کم کردن فاصله علویان با اهل سنت
- ۱۷۹ تقویت ملی گرایی
- ۱۸۱ بدگویی از مذهب شیعه و روحانیت مبارز
- ۱۸۱ (أ) سیاسی معرفی کردن منشأ پیدایش شیعه
- ۱۹۵ (ب) شبیه نشان دادن شیعیان به اهل سنت
- ۱۹۸ (ج) اتهام زنی و بزرگ نمایی اختلافات علوی - شیعی
- ۲۰۱ (د) نسبت دادن قمه زنی به همه شیعیان
- ۲۰۵ (ه) خطرناک نشان دادن ارتباط با شیعیان برای جان علویان
- ۲۰۷ (و) خطرناک جلو دادن نفوذ شیعه برای جایگاه دده ها
- ۲۰۸ (ز) بدگویی از امام خمینی رحمته الله علیه
- ۲۰۸ جریان های فعال در امور سیاسی و مذهبی علویان
- ۲۱۰ فراماسونری
- ۲۲۲ پیوست ۱: گزارشی از برخی کتب علویان ترکیه
- ۲۲۲ کتاب سوزی ها و آثار آن

- ۲۲۴ کتاب بویوروک (فرمایشات امام جعفر صادق) _____
- ۲۲۶ خصوصیات بویوروک _____
- ۲۲۶ زبان نگارشی بویوروک _____
- ۲۲۶ خواستگاه بویوروک _____
- ۲۳۱ محتویات کتاب بویوروک _____
- ۲۳۱ برخی از نقات ضعف بویوروک _____
- ۲۳۱ احادیث بی سند و مخلوط با غیر حدیث _____
- ۲۳۲ عدم وجود پاورقی و آدرس دهی مناسب _____
- ۲۳۳ عدم وجود فصل بندی _____
- ۲۳۳ تأثیر پذیری بویوروک از اهل سنت _____
- ۲۳۹ کتاب حُسنیه _____
- ۲۴۴ کتب حاجی بکتاش ولی _____
- ۲۴۴ کتاب مقالات _____
- ۲۴۷ ردّ پای زبان فارسی در مقالات _____
- ۲۵۱ سایر کتب حاجی بکتاش ولی _____
- ۲۵۲ کتاب شهر بسمله _____
- ۲۵۲ کتاب الفوائد _____
- ۲۵۳ کتاب تفسیر سوره فاتحه _____
- ۲۵۴ کتاب نصایح حاجی بکتاش ولی _____
- ۲۵۴ کتاب شتهیات _____
- ۲۵۴ کتاب شرح حدیث اربعین _____
- ۲۵۵ ولایت نامه _____
- ۲۵۶ کتب شعری _____
- ۲۵۷ قمری _____
- ۲۶۲ گلزار حسنین _____
- ۲۶۵ دیوان یونس امره _____
- ۲۶۸ علم الحال بکتاشی _____
- ۲۷۳ معراج نامه ها و ولایت نامه ها _____

۲۷۴	سایر کتب علویان
۲۷۶	تصاویر برخی کتب مربوط به علویان
۳۱۰	پیوست ۲: صلوات و دعاها و گلبانگها و ترجمانها
۳۱۰	صلوات
۳۱۶	زیارت نامه ناصر طوسی {زیارت عاشورا}
۳۱۸	سلمان نامه
۳۱۹	دعای ناد علی
۳۲۱	اوراد صغیر
۳۲۱	اوراد شریفه
۳۲۱	دعای ماتم
۳۲۲	مولد شریف
۳۲۴	ترجمه دعای اللهم ارقنا توفیق الطاعة و دعای الهی عظم البلاء
۳۲۵	دعاهایی بدون نام
۳۲۶	گلبانگها و ترجمانها و نفسها
۳۲۷	گلبانگها
۳۲۹	ترجمانها
۳۳۰	نفسها
۳۳۱	پیوست ۳: معرفی کتاب جامعه علویان ترکیه
۳۳۵	منابع

مقدمه

الحمد لله رب العالمين و الصلاة و السلام على سيدنا محمد و آله الطيبين الطاهرين. خداوند متعال در قرآن کریم می فرماید: ﴿وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَ جَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَ الْأَبْصَارَ وَ الْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾^۱. وقتی به دنیا می آیم هیچ نمی دانیم و این خدا است که ابزار و قدرت فهم را اختیار ما می گذارد و از طریق پدر و مادر و اساتید دلسوز اندک اندک بر معلومات ما می افزاید. به اقتضای قاعده «من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق» از تمامی کسانی که واسطه در تعلیم و تربیت و طلبه شدن من بودند تشکر می کنم. اما اگر بخواهم از کسانی که در شروع و انجام این تحقیق مؤثر بودند نام ببرم اولین فرد کسی نیست جز مرحوم حضرت آیه الله میرزا علی احمدی میانجی^۲ که علاوه بر تأثیرات فراوانی که بر شخصیت و طلبگی من داشتند، از طریق مؤسسه آموزشی و پژوهشی انصار طه که به صورت مشترک با مرحوم حضرت آیه الله سید مهدی روحانی^۳ تأسیس نموده بودند زمینه آشنایی من را با علویان ترکیه آماده کردند. علاوه بر این دو بزرگوار از حضرت حجة الاسلام دکتر میرزا محمود احمدی میانجی که انگیزه آموزش زبان ترکی استانبولی را در من ایجاد کردند بسیار تشکر می کنم. استاد محترم حجة الاسلام نوری دونمز و همچنین از جناب حجة الاسلام دکتر رضا نژاد که با نقد دقیق و علمی و راهنمایی های دلسوزانه و پدارنه خود، در ارتقاء سطح علمی و اصلاح معایب این تحقیق کمک فراوانی به من کردند نیز بسیار متشکرم. علاوه بر آن از تمامی اعضای خانواده ام به ویژه همسرم که در مدت

۱. سوره نحل: ۶۱، آیه ۸۷

۲. نماینده مجلس خبرگان رهبری در زمان حیات شریفشان

۳. نماینده مجلس خبرگان رهبری در زمان حیات شریفشان

طولانی تحقیق عوارض اشتغال من به این امر را تحمل کردند سپاسگزارم.

در پایان نیز از تمامی کسانی که به نحوی در انتشار این کتاب زحمت کشیده‌اند تشکر می‌کنم. اگر خداوند أجری را برای این تلاش در نظر گرفته باشد قطعاً تمام افرادی که مستقیم یا غیر مستقیم در این تحقیق کمک کار من بودند نیز در آن شریک خواهند بود. پس این کار کوچک را خدمت ایشان تقدیم می‌کنم.

برگ سبزی است تحفه درویش چه کند بی‌نوا ندارد بیش

قبل از شروع تحقیق در مورد علویان ترکیه در محضر یکی از فضلاء حوزه بودیم که ایشان یکی از دغدغه‌های فکری خودش را در مورد علویان ترکیه این‌گونه مطرح کردند « با این‌که علویان ترکیه انسان‌هایی معتقد و مذهبی هستند چه شده است که از نظر حکومتی برخی طرفدار سوسیالیسم و برخی طرفدار سکولاریسم شده‌اند؟؟؟ ». اگر چه هدف اصلی من از تحقیق روشن شدن موضع علویان ترکیه نسبت به اصول دین و اصول مذهب و فروع دین بود و هر یک از این موضوع‌ها به صورت کتاب مستقلی تدوین شد ولی این سؤال نیز همواره در ذهن من هم وجود داشت لذا در طول تحقیق اگر مطلبی مرتبط با این موضوع را می‌یافتم یادداشت برداری می‌کردم تا این‌که دیدم مطالب از نظر حجم و محتوی به حد قابل قبولی رسید و قابلیت ارائه به‌عنوان کتاب مستقلی را دارد که کتاب حاضر شامل همین مطالب می‌باشد.

اما از آنجایی که رشته تحصیلی من مذاهب اسلامی است نه علوم سیاسی یا اجتماعی یا تاریخ و... و من تخصصی در امور مذکور ندارم و گذشته از آن کتب تاریخی کتابخانه‌های ترکیه و اسناد عثمانی و... در دسترس نبودند؛ آنچه در این کتاب در مورد «پیشینه سیاسی و مذهبی علویان ترکیه قبل از مغضوب شدن بکتاشیان در نزد حکومت عثمانی» آوردم گاهی جنبه طرح مسئله دارد و حرف آخر و اظهار نظر قطعی نیست ولی چون احساس کردم حداقل در ایران کسی تا به حال به این موضوع از این زاویه نگاه نکرده است این مسائل را مطرح کردم تا توجه محققانی که هم به زبان ترکی استانبولی مسلط هستند و هم به کتابخانه‌های ترکیه دسترسی دارند را به این موضوع و این زاویه نگاه جلب کنم تا تحقیقات تکمیلی بیشتری در این مسئله صورت بگیرد و چه خوب می‌شود اگر خود علویان ترکیه مخصوصاً طلاب محترم علوی که در ایران مشغول به تحصیل

هستند نیز در این مسئله وارد شوند و به صورت مستند این ابهامات را برطرف کنند. اگر چه «کتاب جامعه علویان ترکیه» نوشته جناب آقای شعیب بهمن را نتوانستم به دست بیاورم و فقط فهرست مطالبش را از طریق اینترنت به دست آوردم ولی اما فکر می‌کنم ایشان در مورد مسائل سیاسی و اجتماعی روز علویان ترکیه به صورت دقیق و جزئی‌تری بحث کرده‌اند لذا خوانندگان محترم را به خواندن کتاب مذکور دعوت می‌کنم.^۱

پس از آن که به توفیق الهی بعد از حدود ۴ سال تحقیق در مورد اصول دین و اصول مذهب و فروع دین و تطورات سیاسی - مذهبی علویان ترکیه به پایان رسید، با توجه به حساس بودن موضوع علویان ترکیه و با عنایت به ذکاوت و تدبیر و زمان‌شناسی که از جناب مستطاب شیخ صلاح الدین اُزگوندوز سراغ داشتیم و با توجه به تیزی ایشان در مورد مسائل مذهبی و سیاسی مربوط به جامعه شیعیان و علویان ترکیه، لازم دانستیم قبل از انتشار این تحقیق به صورت سه کتاب مستقل، آن را به صورت یک کتاب ۳ جلدی تحت عنوان «علویان ترکیه» به خدمت ایشان عرضه بداریم تا آن را بررسی نمایند و راهنمایی‌ها و انتقادات و پیشنهادهایی را که مصلحت می‌دانند بیان فرمایند تا با اصلاح آن معایب بتوانیم اثر بهتری را به مجامع علمی عرضه کنیم. جناب شیخ صلاح الدین نیز با کمال تواضع و فروتنی و به خاطر دلسوزی و مسئولیتی که در خود نسبت به جامعه علویان ترکیه احساس می‌کنند، وقت گران بهای خود را صرف مطالعه این کتاب‌ها نمودند و نظر شریف خودشان را در مورد این سه کتاب این چنین مرقوم فرموده‌اند:

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين و صلى الله على محمد وآله الطاهرين

برادرم عزیزم جناب آقای مرتضی عباسی!

کتاب «علویان ترکیه» که در ۳ جلد و حدوداً ۱۰۰۰ صفحه تألیف نموده‌اید، محصول تلاش دقیق و تحقیقات پربارتان می‌باشد. از آنجایی که برای این کتاب قیمتی شما ارزش قائل هستم من هم با همان دقت شما آن را بررسی کردم و پس از آن که آن را تا آخر خواندم به این نتیجه رسیدم که اگر خودم در این موضوع کتابی می‌نوشتم درست به اندازه کتاب حاضر برایم گوارا و دلچسب بود. تا به

۱. توضیح بیشتر در مورد این کتاب در قسمت پیوست آمده است.

حال كتابى كه علويان تركيه را از اين بهتر معرفى كرده باشد نخوانده بودم.

خداوند اجرتان را كامل كند!

ادامه موفقيت هاى شما را آرزومندم!

با سلام، احترام و محبت ۲۱/۰۵/۲۰۱۸

صلاح الدين اُزگوندوز

تصوير دست خط جناب مستطاب شيخ صلاح الدين اُزگوندوز به زبان تركى استانبولى:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
 الحمد لله رب العالمين و صلى الله على محمد و آله الطاهرين
 Sevgili Kardesim Mürteza ABBASI!
 3 ciftte yaklasik 1000 sayfalik dikkatli
 bir calisma ürünü olan aynı zamanda titiz
 araştırmayla hazırladığınız «Türkiye ale-
 vîleri» adlı bu kıymetli kitabınıza ben de bu
 esere verdiğim değere binaen aynı titizlikle
 inceledim. Sonuna kadar okuduktan son-
 ra şu kanaate vardım ki eğer bu konuda
 kendim bir kitap yazsam da ancak bu ka-
 dar içime sinerdi. Türkiye alevîsini bun-
 dan daha iyi tanıtan başka bir kitap
 okumadım. Allah ecrinizi kamil etsin
 Başarılarınızın devamını diliyorum.
 Selam saygı ve sevgilerimle 21/05/2018
 Selahattin ÖZGÜNDÜZ
 Özgündüz